

ЛИФАР Серж (Сергій Михайлович; 02(15). 04. 1904, Київ — 15. 12. 1986, м. Лозанна, Швейцарія, похов. у м-ку Сент-Женев'єв-де-Буа, Франція) — артист балету, балетмейстер, педагог, дослідник хореографічного мистецтва, публіцист, театральнo-громадський діяч. Золота медаль Парижа, приз «Золотий балетний черевичок» (Франція; обидві — 1955). Ордени Почесного Легіону (1982), Літератури і мистецтв (1983; обидва — Франція). Почесний президент Національної ради танцю при ЮНЕСКО (від 1976). Навчався в Імператорській Олександрівській гімназії (1913–14) та Консерваторії (кл. фортепіано Ф. Blumenfelda; обидва — Київ). У дитинстві мав гарний голос (альт), співав у хорі Софійського собору. Через травму руки залишив заняття музикою. Вступив до балетної студії Б. Ніжинської при Київській опері (1921), удосконалював танцювальну майстерність у італійського педагога Е. Чекетті (1924).

Від 1923 — у Франції. Відтоді до 1929 — соліст трупі «Російський балет» С. Дягілева, де виконував головні партії в балетах «Аполлон Мусагет», «Петрушка» І. Стравинського, «Блудний син» С. Прокоф'єва. Класичний танцівник академічного стилю, від природи володів високими стрибками й динамічними обертаннями, що якнайкраще виявилось в партії Альберта («Жізель» А. Адана), де Л. майстерно поєднав романтичні виконавські традиції з експресивністю та ліричністю трактування образу, розвинув і збагатив традиції чоловічого танцю. Від середини 1930-х рр. виступав переважно у власних постановках. Як балетмейстер дебютував у «Російському балеті» С. Дягілева своєю версією балету-пантоміми «Байка про Лисицю, Півня, Кота та Барана» І. Стравинського (1929). Після смерті С. Дягілева запрошений до театру «Гранд-Опера» (Париж), як виконавець і постановник дебютував

партією Прометея у балеті «Творіння Прометея, або Влада музики і танцю» Л. ван Бетговена (1929). Після прем'єри одержав запрошення очолити балетну трупу цього театру. 1930–44, 1947–58, 1962–63, 1977 — головний балетмейстер, художній керівник балету, провідний соліст (до 1956) і педагог-репетитор у «Гранд-Опері».

Реформатор європейського балетного мистецтва, засновник неокласичного напрямку в світовій хореографії, який продовжували його учні М. Бежар та Р. Петі. Оригінальний інтерпретатор класичної спадщини, зокрема балетів «Жізель» А. Адана, «Лебедине озеро», «Спляча красуня» П. Чайковського. Свої сучасні постановки називав «хореодрамами», вимагаючи від танцівників виразної акторської гри, скульптурної точності жесту, емоційної наснаги. Звертався до сюжетів з античної або біблійної міфології, класичної літератури і поезії. Хореографічна мова балетів своєрідна, у них класика органічно поєднана з елементами модерну, відзначалася скульптурно-живописною виразністю, сміливою трансформацією традиційних рухів і поз, інтенсивним розвитком чоловічого і дуєтного танцю. Кордебалет акомпанував солістам, часто нагадуючи хор античної трагедії. 1945–47 — художній керівник балетної трупи «Новий балет де Монте-Карло».

Як балетмейстер-постановник працював у багатьох країнах світу. У Парижі: від 1947 — засновник і директор Інституту хореографії при театрі Гарньє. 1951 відновив Національну академію музики і танцю. Від 1955 викладав курс історії і теорії танцю в Університеті Сорбонни, розробив свою систему підготовки артистів балету. 1958 заснував і очолив Паризький університет танцю. Автор ґрунтовних досліджень світового, європейського та російського балетного театру, зокрема «Le manifeste du choreographe» («Маніфест хореографа», Париж, 1935), у якому закликав до оновлення хореографічних форм і виразальних засобів балету. Створив понад 200 балетів, дивертисментів в операх, хореографічних композицій, віродив найкращі традиції французького балету, його зв'язки з російським балетом. Під його керівництвом балетна трупа «Гранд-Опера» стала в 1940–50-х рр. однією з найкращих у світі, маючи величезний та різноманітний репертуар.

Серед постановок у «Гранд-Опері» — «На Дніпрі» (1932), «Ромео і Джульєтта» (1955) С. Прокоф'єва, «Ікар» (ритми Л., Ж. Сіфера, інструментування А. Онеґ'єра; виконав однойменну партію), «Післяполудневий відпочинок Фавна» К. Дебюссі (обидва — 1935), «Сюїта в білому» Е. Лало (1943, відновл. 1977), «Ранкова серенада» Ф. Пуленка (1945), «Ромео і Джульєтта»

(1949), «Франческа да Ріміні» (1958) на музику П. Чайковського, «Федра» Ж. Оріка (1950, відновл. 1977), «Жар-Птиця» І. Стравинського (1954), «Дафніс і Хлоя» М. Равеля (1958); у трупі «Новий балет Монте-Карло» — «Шота Руставелі» А. Онеґ'єра, М. Черепніна (1945), «Пікова дама» на музику П. Чайковського (1960). 12 балетів показано в Москві та Ленінграді (нині Санкт-Петербург). На сцені Національної опери України (Київ) поставлено балети «Ромео і Джульєтта» на музику П. Чайковського (2000), «Сюїта в білому» Е. Лало, «Ранкова серенада» Ф. Пуленка (2006).

Співпрацював з **Т. Карсавіною**, **Ж. Кокто**, **І. Стравинським**, А. Павловою, П. Пікассо. Ініціював гастролі балетної трупи Київського театру опери та балету ім. Т. Шевченка у Парижі і Монте-Карло (1964) та Державного ансамблю танцю УРСР (1965). У 1977 французький монетний двір викарбував пам'ятну медаль на його честь. Від 1994 у Національній опері України відбувається Міжнародний конкурс артистів балету і хореографів ім. С. Лифаря. (засн. і худож. кер. **Ю. Станішевський**, голова журі **Ю. Григорович**), від 1995 у день народження Л. щорічно (крім років, коли проходять конкурси) — Міжнародний фестиваль балету «Серж Лифар де ля данс». 2004 ім'я Л. присвоєно Київській муніципальній українській академії танцю; у Лозанні відкрито пам'ятник митцеві (арх. В. Скульський, скульптори В. і О. Чепелики). 2007 у Києві видано книгу «Спогади Ікара».

Основні твори

Страдные годы. Моя юность в России. Париж, 1935; Дягилев и с Дягилевым. Париж, 1939; Serge Diaghilev. London, 1940; Carlotta Grisi. Paris, 1941; Giselle. Paris, 1942; Terpsichore dans le cortege des muses. Paris, 1943; Pensees sur la danse. Paris, 1946; Traité de danse academique. Paris, 1949; Auguste Vestris: Le Dieu de la danse. Paris, 1950; Histoire du ballet russe. Paris, 1950;

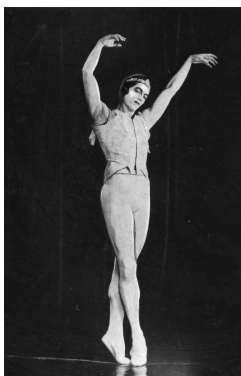
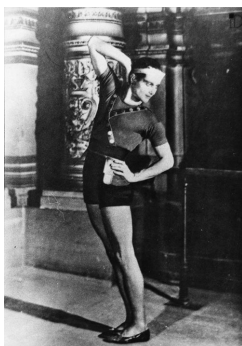
Traité de choreographie. Paris, 1952; Meditations sur la danse. Paris, 1952; La musique par la danse: de Lulli a Prokofiev. Paris, 1955; Les trois graces du XX-e siècle: légende et verite. Paris, 1957; Au service de la danse. Paris, 1958; Ma vie. Paris, 1965; La danse academique et lart choregraphique. Paris, 1965; Histoire du ballet. Paris, 1966.

Рекомендована література

1. A. Levinson. Serge Lifar. Destin d'un danseur. Paris, 1934;
2. J. Laurent, J. Sazonova. La vie de la danse. Paris, 1937;
3. Плещеев А. Сергей Лифарь. От старого к новому. Париж, 1938;
4. R. Hoffmann. Serge Lifar et son ballet. Paris, 1953;
5. Швачко Т. Другий міжнародний ім. С. Лифаря // Музика. 1997. № 2;
6. Кохан Т. Сергій Лифар: співвідношення професійного й світоглядного // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. К., 1998. Вип. 2;
7. Калібабчук О. Метр балету ХХ століття // Музика. 2000. № 4-5;
8. Його ж. Лифар – художник // Там само. 2004. № 3;
9. Поліщук Т. Серж Лифар // День. 2005, 5 квіт.;
10. Станішевський Ю. Лифар у нашому сьогоденні // Урядовий кур'єр. 2005, 9 квіт.;
11. Криворучко Л. Книжкова колекція Сержа Лифаря // Музика. 2006. № 4;
12. Станішевський Ю. Серж Лифар повертається // Спогади Ікара. К., 2007;
13. Його ж. Українець Серж Лифар – зірка світового балету. К., 2009;
14. Балабко О. «Київ, Іринінська, Лифарям...»: Повість за листами митця. Чц., 2011.

Т. О. Швачко

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Лифар Серж / Т. О. Швачко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55275>. – Останнє поновлення : 2018.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).